
Různé

Český filosof Erazim Kohák

Být českým filosofem, zdá se, je něco podružného, odvislého prostě jen od místa a okolností narození. Rozhodující musí být přece naopak právě to, do jaké míry se myšlení dokáže odpoutat od všeho faktického a pozvednout zrak k tomu, co je univerzální a nadčasové. Zamčeným filosofickým předpokladem takového názoru ovšem je, že ideální rovina smyslu a faktická rovina žité skutečnosti představují dvě různé oblasti. Či jinými slovy, že rovina filosofického myšlení a rovina reálného činného života jsou vůči sobě navzájem zcela mimoběžné. Je to ale právě tento předpoklad, který byl pro filosofa, jehož životní jubileum si tímto připomínáme, vždy více než problematický.

Erazim Kohák se narodil 21. 5. 1933 v pražské porodnici U Apolináře. Oba jeho rodiče byli vysokoškolsky vzdělaní, hlásili k československé evangelické církvi, byli aktivními členy Akademické YMKY a nadšenými přívrženci Masaryka a první republiky. V Akademické YMCE se také už jako studenti pravidelně účastnili nejrůznějších přednáškových a diskusních akcí, jejichž osobními garanty byli J. L. Hromádka a Emanuel Rádl. Zde se také spřátelili s celou řadou stejně zaměřených vrstevníků z ymkařské mládeže, mezi jinými například s Jaroslavem Šimsou nebo Boženou Komárovou. Otec Miloslav Kohák, který se

po studii rozhodl pro dráhu novináře a svými politickými sloupky začal přispívat do různých prvorepublikových periodik, se po válce stal šéfem tiskové kanceláře parlamentu Československé republiky a tajemníkem ministra spravedlnosti Prokopa Drtiny. Po odchodu do exilu v roce 1948 se pak v Mnichově podílel na vedení české sekce Rádia Svobodná Evropa, kterou pomáhal zakládat společně s Ferdinandem Peroutkou a Pavlem Tigridem.

Už v době, když se Erazim Kohák narodil, se na půdě Akademické YMKY hojně diskutovalo o hrozivém politickém vývoji v Evropě. Nejrůznějších politických témat meziválečné doby se ostatně otec dotýkal neustále i ve své každodenní práci novináře. Erazim Kohák tak byl vychováván československými vlastenci, kteří se záhy sami zapojovali do širších politických debat; o sílícím hnutí fašismu a nacismu, o ideálech demokracie a humanismu, o možnostech míru a vzájemné spolupráci národů Evropy. Tyto diskuse, v té době vedené ještě ve stínu Masarykově, měly vždy zároveň hlubší přesah k historii, náboženství, filosofii: byly to diskuse o různých politických konceptech a celkových pohledech na svět, které ovšem nejsou nikdy jen věcí osobního názoru, nýbrž mají nejvážnější dopady na každodenní realitu. O tom se mohl

přesvědčit už jako dítě, když za války nejdříve otce a potom i matku zatklo gestapo a za účast v odboji je oba věznilo a následně deportovalo do koncentračních táborů. Právě světonázor rodičů byl pak opět tím hlavním důvodem, proč musela rodina po komunistickém převzetí moci v roce 1948 odejít do exilu. Kdyby v Československu zůstali, byl by otec jako bývalý příslušník nekomunistického protinacistického odboje a aktivní člen Československé strany národně socialistické, navíc po válce sekretář Akademické YMKY, politicky angažovaný novinář a zastánce demokracie v duchu Masarykově a Benešově, velmi pravděpodobně souzen spolu s mnoha dalšími ve vykonstruovaných politických procesech padesátých let.

Šestnáctiletý Erazim Kohák si tak s sebou do amerického exilu přinášel pojetí světa, jež mělo přes oba rodiče hluboké kořeny v masarykovském Československu: svět je svou podstatou dějinný, člověkem utvořený prostor smyslu, který je definovaný samotným způsobem lidského žití, hodnocení a myšlení. Je to svět chápán v nejširším smyslu politicky, jako pole vzájemného střetávání různých názorů, ideálů, náboženských přesvědčení a kulturních konceptů – různých „filosofii“ ve smyslu metafyzických výkladových struktur, které žitou realitu popisují, ale tím ji zároveň i definují, ustavují, vytvářejí. Zjednodušeně vyjádřeno, je to pojetí světa nikoli jako souboru faktů, nýbrž jako souboru idejí a hodnot. Ty však svůj význam získávají pouze jako základní orientační body každodenního činného života, skrze

něž také jedinečně docházejí svého – jakoli vždy jen částečného a nedokonalého – uskutečnění.

Byly to právě tyto ideové a hodnotové struktury ustavující žitou každodennost, k nimž Erazim Kohák později obrátil svůj zájem odborně vyškoleného fenomenologa. V řadě článků a knih se pokoušel ukázat, že tyto ideje a hodnoty mohou lidský život řídit a ovlivňovat jen díky tomu, že z tohoto života samy vyrůstají. Nejsou odtrženy od každodenní reality jako nějaké abstraktní rozumové útvary, nýbrž jsou to struktury bezprostředního žitého smyslu, který naopak povstává z fakticity lidské existence; z její tělesnosti, dějinnosti, z jejího podstatného přesahu k bližním a k okolnímu světu. Filosoficky analyzovat tyto struktury smyslu lze proto pouze pomocí rekurzu k lidské situovanosti: k dějinám, k politice, k náboženským a filosofickým představám konkrétního lidského společenství. Fenomenologická zkoumání se proto u Erazima Koháka vždy postupovala s rozbořem kulturních dějin, a to zejména dějin evropských a českých. Filosofie se sice pro něho zaměřuje na to, co je podstatné, ovšem může tak činit vždy jen skrze to, co je konkrétní a faktické. Filosof se tak sice vztahuje k pravdě, ovšem nikoli k pravdě odvěké a provždy hotové, nýbrž k pravdě, která se neustále znovu rozehrává, vždy znovu dynamicky povstává z konkrétních podob lidského obcování, resp. z celkového lidského vztahu ke světu, k bližním a k Bohu. Husserlovo pojetí světa a věcí v něm jako „útvárů smyslu“ se tu harmonicky prolíná s Masary-

kovým důrazem na konkrétnost a praktičnost lidského myšlení, resp. s jeho důrazem na dějinné a hodnotové ukotvení celé lidské existence.

Toto zaměření na lidskou dějinnost přitom není jen nějakým nahodilým rozhodnutím, nýbrž zároveň dokonale splňuje nárok na maximální filosofickou bezpředsudečnost. Neboť má-li být myšlení opravdu poctivé, musí mít určitý sebereflexivní rys, tj. musí si být vědomo svých vlastních východisek a kořenů. Proto je také celá Koháková filosofická práce rámována orientací na české dějiny a tradici českého myšlení, na niž vědomě navazuje. Od prvních článků a knih v exilu až k publikacím po svém návratu do Československa se z různých stran vracel stále znovu k tématu české filosofie jakožto systému základních orientačních bodů české kultury a českých dějin. Hlavní důraz přitom kladl na pojetí humanity, v němž je člověk chápán jako bytost svobodná, ale tím zároveň i odpovědná – a to nejen za sebe sama, ale i za své bližní i za celý lidský svět. Politické úvahy o demokracii se proto u něho zcela přirozeně propoují s tématy sociálními a ekologickými, neboť ve všech těchto pří-

padech se nakonec jedná jen o různé fasety problému lidské odpovědnosti a žité racionality. Důraz na konkrétnost a fakticitu se tu propojuje s důrazem na to, co může být pojímáno jako ideální, resp. univerzální a nadčasové. Lidská časovost a dějinnost na jedné straně a vztah k tomu, co vystupuje s nárokem věčnosti na straně druhé, to obojí se ukazuje jako dvě základní roviny lidského života, které od sebe nelze oddělit. To ale znamená, že otázky po humanitě, po univerzálním ideálu lidství si my, kdož jsme zcela přirozeně vrostlí do českých kulturních dějin, můžeme klást vždy pouze skrze naši otázku českou. V jistém smyslu je tak možné Erazima Koháka chápat jako jednoho z nejvýznačnějších pokračovatelů Masarykova filosofického odkazu, jehož základní myšlenky originálně rozvíjí za pomoci Husserlovy fenomenologie. Je tedy šťastnou shodou náhod, že v tomto roce, kdy uplynulo sto let o Masarykova založení Československa, si můžeme zároveň připomenout i 85. výročí Kohákovy narození. Právě v případě Erazima Koháka totiž být českým filosofem není nic náhodného, natož podružného. Kéž se mu v jeho dalším životě daří.

Jakub Trnka

Od počátku roku 1999, tedy již téměř dvacet let, je Erazim Kohák též členem Redakční rady Filosofického časopisu. Vždy se aktivně podílel nejen na její práci, ale i na autorském utváření podoby našeho nejdéle vycházejícího filosofického periodika. Za vše dobré, co pro Filosofický časopis udělal, mu upřímně děkujeme a do dalších let mu přejeme hodně zdraví, sil a tvůrčího odhodlání.

- Redakce -